

September 2019

Lesbrief secundair onderwijs

een leefbaar inkomen
voor de cacaoberoer

oxfamwereldwinkels.be

België
partner in ontwikkeling

OXFAM
Wereldwinkels

Beste leerkracht,

Hartelijk dank om met jouw leerlingen aan de slag te gaan rond eerlijke handel. Deze lesbrief stelt je in staat om gedurende 1 lesuur te werken rond het thema van een leefbaar inkomen. Je vindt hierna eerst inhoudelijke achtergrondinformatie voor jezelf, en daarna een werkvorm om te gebruiken in de klas. Bijkomende info over cacao en de chocoladesector vind je in onze [brochure](#).

Waarom een leefbaar inkomen?

Iedereen heeft recht op een waardig leven. Hoewel landbouwers in het Zuiden zeer zwaar werk verrichten, verdienen ze onvoldoende om een waardig leven te leiden. Dat is toch niet normaal?

Een leefbaar inkomen is een **mensenrecht**. Letterlijk. Artikel 23S3 van de Universele Verklaring van de Rechten van de Mens stelt dat "eenieder, die arbeid verricht, recht heeft op een rechtvaardige en gunstige beloning, welke hem en zijn gezin een menswaardig bestaan verzekert."

In Westerse landen is het duidelijk dat velen erin slagen een inkomen te verzekeren ver boven de grens van het leefbaar inkomen. In het Zuiden slagen vele huishoudens er echter niet in een leefbaar inkomen te bereiken. Een typisch huishouden uit de Ghanese cacao-industrie verdient minder dan de helft van een leefbaar inkomen. Een vergelijkbaar gezin in Ivoorkust slaagt er zelfs niet in een derde van een leefbaar inkomen te vergaren. Hun rest dus de keuze te besparen op adequate voeding of toegang tot water, huisvesting, onderwijs voor hun kinderen, toegang tot gezondheidszorg, transport, of kledij. Het is duidelijk dat niemand een waardig leven kan leiden als één van voornoemde elementen afwezig is. Toch is dit de realiteit voor vele landbouwers in het Globale Zuiden. Hun mensenrechten worden geschonden!

Wat is een leefbaar inkomen?

Een leefbaar inkomen is het netto jaarlijks inkomen dat nodig is om een degelijke levensstandaard te voorzien aan alle leden van een huishouden in een bepaalde regio.

Laten we dit concept eens ontleden.

1. We kijken naar het **netto jaarlijks inkomen**. Netto wijst op de opbrengsten die een boer uit zijn cacao-oogst haalt, min de kosten die hij moest doen om tot die oogst te komen, zoals zaigoed, materiaal, werkkrachten en meststoffen. Het is dus de som geld die een boer na zijn oogst overhoudt en die hij kan besteden aan zichzelf en aan zijn familie. Jaarlijks inkomen wijst op de optelsom van alle inkomsten van een huishouden in een jaar. Onder de inkomsten rekenen we ook de verkoop van verschillende gewassen, toegestuurd geld van andere familieleden of inkomsten uit een bijberoep.
2. Om van een leefbaar inkomen te spreken, moet het netto jaarlijks inkomen voldoende hoog zijn voor een **degelijke levensstandaard**. Dit omvat onder andere adequate voeding en toegang tot water, huisvesting, toegang tot onderwijs en gezondheidszorg, transport, kledij, en andere essentiële noden, inclusief een spaarcentje om onvoorziene gebeurtenissen op te vangen.

3. Leefbaar inkomen wordt berekend op het niveau van het huishouden. Immers, kinderen of ouderen hebben vaak geen inkomsten maar hebben wel recht op een degelijke levensstandaard. Andere leden van het huishouden zullen dus inkomsten moeten genereren om alle gezinsleden te ondersteunen.

4. Tenslotte is een leefbaar inkomen **afhankelijk van regio** tot regio. Omdat de levenskost veel lager is op het platteland van Ivoorkust dan in België zal een leefbaar loon daar veel lager liggen dan hier.

Het concept *leefbaar inkomen* beantwoordt de vraag: **“Wat heb je nodig om degelijk te leven?”**. Dit gaat dus verder dan de klassieke armoedeconcepten die een antwoord zoeken op de vraag: **“Wat heb je nodig om te overleven?”**. *Leefbaar inkomen* is een maatstaf, een liniaal waarmee we kunnen meten wat een **huishouden** aan inkomsten nodig heeft om een behoorlijk leven te leiden.

Hoe kan een leefbaar inkomen bereikt worden?

Om de kloof naar een leefbaar inkomen voor landbouwers in het Globale Zuiden te overbruggen, volstaat het niet in te zetten op één pijnpunt. Alle problematieken moeten tegelijk worden aangepakt.

1. Landbouwers kunnen bijvoorbeeld inzetten op **hogere productiviteit**. Via goede landbouwpraktijken en het gebruik van compost kan een boer zijn productie, en dus ook zijn inkomen, verdubbelen. Het is belangrijk dat dit gebeurt zonder schade te berokken aan het milieu. Dit kan door gebruik te maken van agro-ecologische landbouwtechnieken of in te zetten op agro-bosbouw.

2. Uit noodzaak besparen sommige landbouwers op productiekosten. In plaats van hulp in te huren bij het oogsten, moeten hun kinderen aan het werk. Ze dragen zware zakken, werken met gevaarlijke instrumenten en gaan bovendien niet naar school. Geen goed idee dus. Door elkaar om beurt te helpen bij de oogst kunnen landbouwers alsnog besparen, zonder het probleem door te schuiven. **Samenwerken in een coöperatie** loont.

3. Landbouwers kunnen zich indekken tegen slechte oogsten of onverwacht lage marktprijzen door in te zetten op **diversificatie**. Een cacaoboer zal dan bijvoorbeeld naast cacaobomen ook rubberbomen planten. Deze kan je elke maand oogsten. Ook kan de boer gewassen zoals tomaten, uien, paprika planten die lokaal kunnen verkocht worden.

4. Maar wat maakt al dat harde werk als de landbouwer geen **goede prijs** krijgt? Doordat er vele producenten zijn (er zijn 6 miljoen cacaoboeren) en maar enkele opkopers (een 6-tal bedrijven kopen alle cacao op) hebben deze laatste marktmacht. Landbouwers kunnen niet anders dan de prijs aanvaarden die de opkopers voorstellen. Een hogere en stabiele prijs is nodig!

Fairtrade-organisaties stimuleren landbouwers om hun productiviteit op een milieuvriendelijke manier te verhogen. Daarnaast ondersteunen ze de versterking van de coöperatie. Samen staan landbouwers immers sterk. Ten slotte wordt ingezet op diversificatie om ingedekt te zijn tegen oogst- en marktrisico's. In ruil betaalt Oxfam-Wereldwinkels een goede prijs: voor cacao uit Ivoorkust is dit 3468\$ per ton en daarbovenop 240\$ per ton Fairtrade premie. De marktprijs schommelt meestal tussen de 1900\$ en 2500\$ per ton. Er is dus nog veel werk aan de winkel.

Oxfam-Wereldwinkels zet daarom bedrijven onder druk om een stabiele en een adequate prijs aan te bieden. Overheden kunnen hier een sleutelrol spelen door bindende wetgeving op te stellen die bedrijven verplicht de mensenrechten te respecteren. Binnen het [Beyond Chocolate](#) partnerschap spraken de Belgische overheid, de industrie en het middenveld af om tegen 2030 alle cacao producenten voor de Belgische markt minimaal een leefbaar inkomen te betalen.

Je verdiende loon?

Materiaal

- eventueel een flap papier
- computer met beamer of digibord
- symbolen van kinderrechten (bijlage)
- filmpje Oxfam-Wereldwinkels: oxfamwereldwinkels.be/lesmateriaal
- 2 bollen wol in 2 kleuren
- foto cacaoboeren Ivoorkust (bijlage)
- lege kaartjes om ideeën op te schrijven

Beginsituatie

De leerlingen hebben nog geen voorkennis over eerlijke handel en leefbaar inkomen.

Doel

De leerlingen leggen uit waarom een leefbaar inkomen belangrijk is voor de levensomstandigheden van mensen wereldwijd.

Gebaseerd op de werkvormen "Argumentenweb"; (2017, Methode Filosoferen. Een denk- en werkwijze voor het basisonderwijs. Djapo: Leuven, p. 114) en "Zo zie je het eens van een ander"; (2016, Methode Creatief Denken. Een denk- en werkwijze voor het basisonderwijs. Djapo: Leuven, p. 122)

Input van de leerkracht

De foto van de cacaoboer, de symbolen van kinderrechten en het filmpje van Oxfam-Wereldwinkels vind je allemaal via oxfamwereldwinkels.be/lesmateriaal.

Werkvorm

1. Vraag aan de leerlingen: **'Waar ben je deze ochtend wakker geworden?' 'Wat doe je normaal gezien voor je naar school of werk vertrekt?'** Mogelijke antwoorden: opstaan (of nog even in bed blijven liggen?), ontbijten, wassen, aankleden, op de fiets of in de auto stappen, ...
  - Noteer kernwoorden: woning, kledij, gezondheid, voeding, band met mama en papa, onderwijs.]
  - **Welke zaken die op het bord staan, zou jij niet kunnen missen? Zijn er zaken die je wel kan missen? Hoe belangrijk zijn ze voor jou?** (Misschien zijn er leerlingen die een ontbijt niet belangrijk vinden. Maar zouden ze daarnaast ook een middagmaal kunnen missen?)
  - Hang de symbolen van kinderrechten die nog niet aan bod kwamen op het bord.
  - Besluit dat de zaken die op het bord staan nodig zijn om goed te kunnen leven. Bevraag de leerlingen welke titel je boven de termen en symbolen zou kunnen zetten.

We noemen ze inderdaad mensen- of kinderrechten. Mensen- en kinderrechten vertellen wat er nodig is om menswaardig te kunnen leven. Voor ons lijken heel wat rechten vanzelfsprekend. Als we het niet moeten missen, bijv. een huis om in te wonen, zouden we soms vergeten hoe levensbelangrijk dit is. Niet voor iedereen zijn kinderrechten zo vanzelfsprekend hier in België en elders in de wereld.

2. Voor veel mensen in de wereld zijn mensenrechten niet vanzelfsprekend, bijvoorbeeld bij cacaoboeren en hun kinderen. Toon het filmpje van Oxfam-Wereldwinkels over leefbaar inkomen. Vat de inhoud beknopt samen aan de hand van vragen: Wie? Wat? Waar? Wanneer? Hoe? Waarom?

3. Ga in een kring zitten.

- Toon 2 bollen wol met een verschillende kleur.
  - o Kleur 1: ik ga akkoord en zeg waarom.
  - o Kleur 2: ik ga niet akkoord en zeg waarom.
- Zeg luidop de volgende stelling: **'Iedereen die hard genoeg werkt, verdient een leefbaar inkomen.'**
- Geef de leerlingen even bedenktijd: Ga ik akkoord of niet akkoord? Waarom?
- Duid iemand aan en vraag wat hij/zij vindt van de uitspraak.
- Houd het uiteinde van de draad vast.
- Werp de bol wol in de kleur die overeenstemt met akkoord of niet akkoord: Waarom ga je wel/niet akkoord?
- De leerling houdt de draad vast.
- Herhaal de stelling en peil naar de andere meningen.
- De leerlingen die aan de beurt was, duidt een nieuwe leerling aan.
- Deze leerling ontvangt het touw dat overeenkomt met zijn/haar mening.
- Ga zo verder tot iedereen zijn of haar mening zei.

Er ontspint zich een web van 2 kleuren draden: ze staan symbool voor de verschillende meningen die in je klas leven. Blick hierop terug:

- *Zijn meer leerlingen akkoord/niet akkoord?*
- *Zijn er argumenten die je sterk vond?*
- *Zijn er argumenten die je deden twifelen over jouw mening?*

4. Je kan hetzelfde doen met de stelling:

'Ik wil het dubbele van de prijs betalen zodat iedereen op de wereld een leefbaar inkomen heeft.'

5. Verdeel de klas nu in groepjes van 4. Toon de foto van de cacaoboer in Ivoorkust en schrijf op het bord:

De cacaoboeren in Ivoorkust werken hard, maar verdienen geen leefbaar inkomen.

- De groepjes brainstormen over mogelijke oplossingen voor dit probleem, hanteer eventueel de volgende brainstormregels:
  - o Alle ideeën zijn goed, ook de zotte, onhaalbare, ...
  - o Geef nooit je mening over een idee, ook niet als je het idee (niet) goed vindt.
  - o Geef zoveel mogelijk ideeën.
  - o Laat je inspireren door de ideeën van anderen.
  - o Denk niet aan de praktische kant van de zaak.
  - o Schrijf alle ideeën op, ook de halve ideeën of de ideeën die op elkaar lijken.
- Laat de groepjes hun ideeën opschrijven, elk idee apart op een kaartje. Ze hebben hiervoor 5 minuten.
- Iedereen bekijkt alle ideeën van de eigen groep en kiest 1 idee dat ze het beste vinden, dat ze vervolgens overschrijven op een apart kaartje. Iedereen houdt de 2 kaartjes bij zich, één kaartje steken ze weg en het andere houden ze in de hand. De kaartjes met ideeën die niemand koos, leggen ze goed zichtbaar op tafel.
- Alle leerlingen gaan nu op zoek naar een interessant idee van een andere groep. Laat ze gedurende een korte tijd rondlopen met hun eigen idee in de hand en elkaar aanspreken. Als ze een goed idee tegenkomen, krijgen ze het kaartje van die medeleerling. Belangrijk is dat elke leerling uiteindelijk een idee van een andere groep bij zich heeft, naast hun eigen idee dat ze hebben weggestoken.
- Iedereen gaat terug naar de eigen groep. De groepjes overlopen de nieuwe ideeën en kiezen samen de drie beste.
- Overloop de drie beste ideeën van alle groepjes klassikaal. Vraag de leerlingen of er tussen de oplossingen iets zit waarbij ze zélf iets kunnen doen. Dit kan bijvoorbeeld zijn: op onderzoek uitgaan in de wereldwinkel, een actie organiseren tijdens de Week van de Fair Trade, ... Werk deze actie eventueel verder uit.

6. Vertel tot slot dat Oxfam-Wereldwinkels een organisatie is die strijdt voor een leefbaar inkomen voor alle (cacao)boeren, zoals je leest in de achtergrondinformatie.

Meer weten? Meer doen?

- Gebruik het lesmateriaal op oxfamwereldwinkels.be/oxfam-op-school en djapo.be
- Lees meer over de cacaosector op onze website: oxfamwereldwinkels.be/cacao
- Bij veel wereldwinkels kan je terecht voor een klasbezoek of een workshop op school! Neem contact op met je lokale winkel via oxfamwereldwinkels.be/winkels
- Doe mee aan onze jaarlijkse scholenactie tijdens de Week van de Fair Trade.
- Andere vragen? Mail naar educatie@oww.be

WORKING TOGETHER WITH FARMERS, FOR A FAIR INCOME!

OXFAM

Fair Trade

A fair income, covers food, housing, essential services and a security buffer.

This results in,

Education.

A sustainable environment.

A future for the whole family!

Read more about our fight for a sustainable cocoa sector: www.oxfamfairtrade.be/en/cocoa

OXFAM

Wereldwinkels

